

Nye kulturer i danske boliger

Kommenteret fotogennemgang af indvandrerfamiliers indretning og brug af boligens forskellige rum

Suenson, Phillippa

Publication date:
2009

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Suenson, P. (2009). *Nye kulturer i danske boliger: Kommenteret fotogennemgang af indvandrerfamiliers indretning og brug af boligens forskellige rum*. SBI forlag. SBI Nr. 2009:19

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

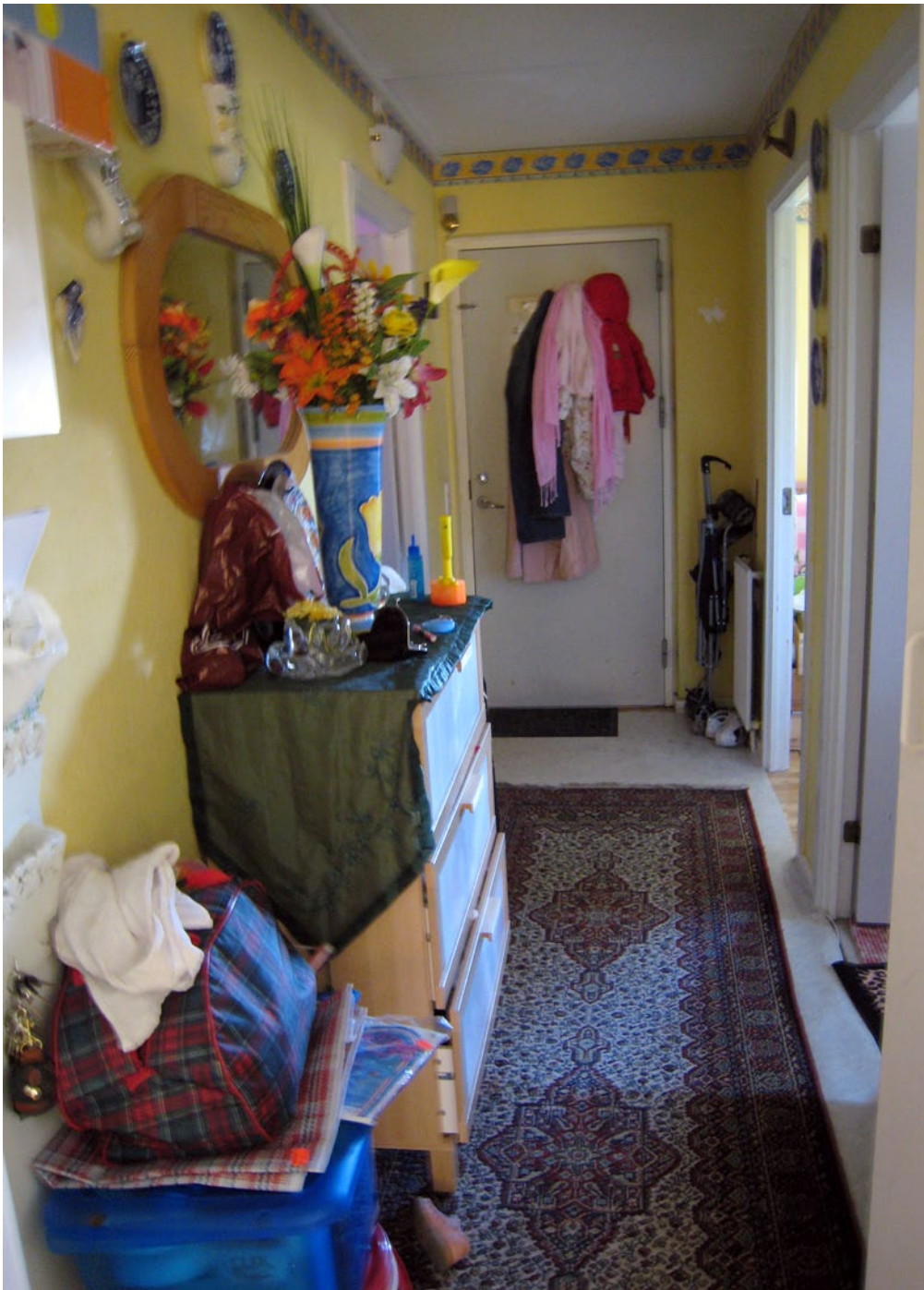
- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Nye kulturer i danske boliger

Kommenteret fotogennemgang af indvandrerfamiliers indretning og brug boligens forskellige rum

Nye kulturer i danske boliger

Kommenteret fotogennemgang af indvandrerfamiliers indretning og brug
boligens forskellige rum

Phillippa Suenson

Titel	Nye kulturer i danske boliger
Undertitel	Kommenteret fotogennemgang af indvandrerfamiliers indretning og brug af boligens forskellige rum
Serietitel	SBi 2009:19
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2009
Forfatter	Phillippa Suenson
Sidetæl	61
Litteratur-	
Henvisninger	Side 60-61
Emneord	Indvandrerfamilier, almene boliger, boligindretning, boligtraditioner
ISBN	978-87-563-1385-8
Fotos	Phillippa Suenson, hvor intet andet er nævnt
Omslags-	
Illustration	Foto: Phillippa Suenson
Udgiver	Statens Byggeforskningsinstitut, Dr. Neergaards Vej 15, DK-2970 Hørsholm E-post sbi@sbi.dk www.sbi.dk

Eftertryk i uddrag tilladt, men kun med kildeangivelsen: *SBi 2009:19: Nye kulturer i danske boliger. Kommenteret fotogennemgang af indvandrerfamiliers indretning og brug af boligens forskellige rum. (2009)*

Indhold

Indhold	3
Forord	4
Indledning	5
Formål	5
Fremgangsmåde	5
Boligområderne	7
Vapnagård i Helsingør	8
Akacieparken	9
Egedalsvænge	10
Boligerne	11
Vapnagård	11
Akacieparken	11
Egedalsvænge	11
Beboerne	12
Temaer	13
De enkelte rum	14
Køkkenet	14
Opholdsstue	20
Soveværelse	38
Entré	41
Badeværelse	43
Børnenes værelser	46
Boligens uderum	49
Særlige forhold i brugen af boligen	52
Børnenes brug af boligen	52
Gæster i hjemmet	54
Husdyr	56
Hobby og fritid i hjemmet	57
Sammenfatning	58
Indretning af boligen	58
Hjemlandets boligtraditioner	59
Litteratur	60
Yderligere litteratur	60

Forord

Denne rapport er en kommenteret fotogennemgang af, hvordan beboere med anden etnisk baggrund end dansk anvender og indretter deres bolig i en typisk dansk almen boligbebyggelse. Rapporten er inspireret af et forskningsprojekt, der fokuserer på integration, rummelighed og konflikthåndtering i almene boligområder med en høj andel af indvandrere.

I nærværende rapport kortlægges den faktiske boligbrug blandt udvalgte indvandrerfamilier bosat i forskellige, større almene boligbyggerier.

For at belyse den daglige boligbrug blandt beboere med anden etnisk baggrund end dansk er en række indvandrefamilier blevet besøgt og interviewet i deres boliger. Deres boligindretning er blevet registreret gennem fotografering, og deres daglige anvendelse af boligen er blevet uddybet gennem kvalitative interview. De besøgte familier repræsenterer varierende etnisk herkomst, alder og familiestørrelser.

SBi vil gerne rette en stor tak til beboerrådgiverne i de besøgte boligbebyggelser og til de familier, der åbnede deres hjem med stor imødekommenthed og gæstfrihed.

Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet
By, bolig og ejendom
August 2009

Hans Thor Andersen
Forskningschef

Indledning

Denne rapport fokuserer på indvandrerfamiliers anvendelse og indretning af deres boliger. Undersøgelsen har fundet sted i tre almene boligbebyggelser Vapnagård i Helsingør, Akacieparken i Valby og Egedalsvænge i Kokkedal, der alle er kendetegnet ved at have en stor andel af beboere med anden etnisk herkomst end dansk. I de tre bebyggelser er en række indvandrefamilier blevet besøgt og interviewet, og deres boligindretning er blevet registreret gennem fotografering. Billederne er naturligvis taget med beboernes samtykke.

Der findes kun få tilsvarende danske undersøgelser, der kortlægger indvandrenes brug og indretning af deres boliger. Boligen er imidlertid i stigende grad blevet et sted, hvor beboere afspejler deres identitet, og det kan derfor være interessant at belyse, hvordan beboernes kulturelle og etniske baggrund influerer på deres brug og indretning af boligen. Boligen er jo ikke kun de fysiske rammer omkring beboernes daglige liv, men også en afspejling af beboernes etniske identitet, og den vil derfor tage form efter beboerne. Det er derfor også af interesse at undersøge, om indvandrerne kan finde sig til rette i boliger, der er tegnet og udformet ud fra danske forestillinger til et 'typisk' familieliv.

Med denne rapport stilles derfor spørgsmålet, om hvilke krav den daglige praksis i de etniske indvandrerfamilier stiller til de danske boliger? Der er ikke tale om en egentlig sammenligning af forskellige etniske måder at indrette sig på, ligesom rapporten ikke præsenterer den endegyldige sandhed om indvandrenes boligbrug. Rapporten giver indblik i en verden, der findes mange steder i Danmark, men som ikke desto mindre er mange danskere ukendt.

Formål

Rapporten belyser en række indvandrerfamiliers brug og indretning af deres boliger. Dermed er det formålet at belyse, om indvandrenes krav til boligbyggeri adskiller sig væsentligt fra danskeres. Undersøgelsen skal endvidere ses i lyset af bestræbelserne på at integrere indvandrere i det danske samfund, da boligen og livet i de umiddelbare omgivelser i en boligbebyggelse er væsentlige i den sammenhæng.

Fremgangsmåde

For at få indblik i indvandrenes brug og indretning af deres boliger har det været nødvendigt at besøge indvandrerfamilierne i deres boliger. Feltobservationer bestående af meget langvarige observationsperioder ville have været en fordel, da det kunne have fremvist flere og mere nuancerede resultater. Det har imidlertid ikke været muligt, da vi har ønsket at belaste beboerne så lidt som muligt. Den valgte fremgangsmåde har derfor bestået i flere, kortere ophold hos beboerne i boligerne; i kortere fotogennemgange og løst strukturerede interviews med beboerne.

Fremgangsmåden er inspireret af Randie Dyblie Nielsens undersøgelse af de fysiske og sociale aspekter ved børns gode huse (Nielsen, 2000), Bror Westmann og Phillippa Suensons undersøgelse af børns boligopfattelse

(Westmann & Suenson, 1983) samt Sule Özüekren rapport om tyrkiske immigranternes boligforhold i Sverige (Özüekren, 1992).

Dataindsamlingen er foretaget i tre større almene boligbebyggelser med en høj andel af forskellige indvandrergrepper. I alt er der besøgt ni boliger. Antallet af de valgte boliger er ikke så stort, at de indsamlede oplysninger kan benyttes som et statistisk materiale. Hverken set under et, eller set inden for de forskellige etniske grepper.

De interviewede beboere kommer fra otte etnisk forskellige indvandrergrepper: Gambia, Tyrkiet, Palæstina, Syrien, Kroatien, Libanon, Irak og Marokko. Trods de forskellige etniske tilhørsforhold, bliver de i rapporten behandlet som en samlet greppe med anden etnisk baggrund, men i visse tilfælde har det været nødvendigt at fremhæve deres specifikke etnicitet.

Alle fotos er taget i forbindelse med interviewene og efterfølgende forelagt for beboerne.

Det var vanskeligt at få adgang til de forskellige familiers hjem, og uden en stor indsats fra beboerrådgiverne havde det ikke kunnet lade sig gøre i en del af tilfældene. Årsagen var usikkerhed, men når døren først var åbnet, udviste beboerne stor åbenhed og gæstfrihed, og interviewene blev gennemført i en imødekomende atmosfære og ofte ved et overdådigt veldækket te- og kaffebord, gerne med små kager fra oprindelseslandet.

Boligområderne

For bedre at kunne få et indtryk af den etnisk-kulturelle boligbrug, og for at have optimale udvælgelsesmuligheder for valg af informanter, er der valgt store almene boligbebyggelser, hvor der bor mange indvandrere. De fleste store, almennyttige boligbebyggelser ligger i bynære områder, hvilket giver undersøgelsen et ensartet et grundlag.

Hyppig medieomtale af områderne har ligeledes været et kriterium for valg af boligområder. Omtalerne, der typisk går på fysisk nedslidning af bygningerne på grund af hærværk, misbrug og sociale problemer, vil muligvis også afspejle konflikter internt i beboelserne. F.eks. at manglende plads til udfoldelsesmuligheder for de halvstore børn i hjemmet kan have tendens til at sende dem uden for på bebyggelsernes udearealer. (Børresen & Schytte, 2008).

De tre udvalgte bebyggelser er:

- Vapnagård i Helsingør, Nordsjælland.
- Akacieparken i Valby, København
- Egedalsvænge i Kokkedal, Fredensborg Kommune.

Efter at de tre bebyggelser havde gennemløbet de første år med mange, og store problemer på grund af byggemetoder, materialer og problemer i forholdet imellem administration og beboere, fremstår de i dag, efter gennemgribende renoveringer for Vapnagårds og Egedalsvænges vedkommende, med en arkitektur, der udgør en væsentlig kvalitet for området. Bebyggelsesplanerne er stringente og fornuftige.

Samlet kan man sige, at den visuelle oplevelse af områderne i dag består af mange, forskellige elementer, såsom glaspartier, forskellige facader på de enkelte boligblokke og variation i altaner og haver. Indretningen af boliger har ikke fået så stort et løft som de udvendige, og de psykologiske elementer, der udgøres af de signaler, der udsendes af bebyggelsernes former, farver, strukturer og materialer, er ikke fulgt op i den indvendige fremtoning.

Senere renoveringer har mildnet bebyggelsernes ensartede præg ved at tilføje glaspartier til facaderne, oftest ved en inddækning af altanerne med oplukkeligt glasparti, hvilket giver udvidelse af anvendelsesmulighederne for lejlighedens beboere. Udearealerne har fået flere små pavilloner og legeredskaber, men selve iderigdommen i udvælgelsen af beplantning er uændret ringe.

Vapnagård i Helsingør

Vapnagård. (Foto fra brochuren: 90'ernes Vapnagård. Helsingørs Boligselskab 1995).

Med sine godt 3.811 beboere (1. januar 2007), er Vapnagård Helsingørs største boligområde, beliggende omkring Helsingørs højeste punkt 'Hestens Bakke'. Bebyggelsen blev opført som almennyttigt byggeri af Helsingørs Boligselskab i perioden 1968 - 1973 og rummer godt 1.600 lejemaal af varierende størrelse, hvoraf de største er på 122 m². Byggemåden er betonelementer og glas. Alle lejligheder har en udestue i form af en glasinddækket altan og stuelejlighederne har desuden en lille have. Derudover rummer området syv institutioner, en byggelegeplads, et børnebibliotek samt et beboerhus, der er indrettet i den oprindelige Vapnagård, som var en middelstor gård.

Hele bebyggelsen er renoveret i 1990'erne, hvilket har rettet op på Vapnagårds image, så det nu er et eftertragtet sted for både danskere og indvandrere. I 1993 blev bebyggelsen tildelt hæderspris for byforbedring.

Fra at være et problemfyldt område med monotone boligblokke opført af dårlige byggematerialer i et oplevelsesfattigt område, er Vapnagård i dag kendt for sin varierede bebyggelse, sine mange beboeraktiviteter samt et velfungerende beboerdemokrati. Under den gennemgribende renovering af de udvendige facader og udendørsarealer, kunne beboerne i stueetagerne f.eks. selv vælge om de ville have en udestue eller særlige vinduer. Ekstra-udgifterne blev lagt til huslejen, så det blev tilbagebetalt over en årrække. Bl.a. derfor fremstår bebyggelsen i dag med en visuel oplevelsesrigdom med et levende præg, som beboerne føler sig ansvarlige for og værner om.

Antallet af indvandrere er på 1.133 hvilket giver en procentdel af beboere med anden etnisk herkomst end dansk på 29,8 % mod 10,9 % i Helsingør kommune som helhed.

Akacieparken

Akacieparken (Foto Knud Erik Hansen).

Det boligsociale område Akacieparken er den nyeste af de tre bebyggelser. Den ligger ved Carl Th. Dreyers Vej i Valby og er et almennyttigt etagebyggeri, opført i 1995 på et gammelt remiseområde. Bebyggelsen består af 394 almennyttige boliger dels i etageejendomme, dels som rækkehuse. Bebyggelsen ligger i umiddelbar nærhed af Valby Langgade og Langgade Station.

Bebyggelsen har en bebyggelsesplan med god variation i facader, gårdrum og fællesarealer.

Området fremstår varieret i sin arkitektur, og med mange gode, bygningsmæssige detaljer, men de høje boligblokke, der omgiver de små fælles opholdsarealer, ligger forholdsvis tæt omkring friarealerne og får dem til at virke indeklemte og mørke, fordi blokkene skygger over arealerne det meste af tiden. Sammenlignet med andre boligkarréer i naboområdet er friarealerne procentvis større i Akacieparken.

Andelen af beskæftigede faldt i årene omkring år 2000 mens den steg i resten af Københavns Kommune. Ubeskæftigede mænd, dårlige dansk-kundskaber og manglende fritidsaktiviteter er nogle af de sociale forhold, som man via forskellige aktiviteter og rådgivningscentre for beboerne har ydet en markant indsats for at ændre, og med et godt resultat.

Der bor ca. 1.300 beboere i bebyggelsen, og beboersammensætningen består af 75 % beboere med en anden etnisk baggrund fordelt på ca. 50 forskellige nationaliteter, og med en andel af børn og unge i alderen 0 – 17 år på 47 %. I

Egedalsvænge

Bebyggelsen ligger i Kokkedal i Fredensborg Kommune. Den blev opført i 1972-1973 og består af 17 treetages bygninger, der rummer i alt 608 boliger. Der bor ca. 1.700 mennesker, hvoraf ca. 60 % er indvandrere..

Efter en periode med store problemer som vold, uro og hærværk, problemer der ikke blev mindre af en negativ medieomtale - blev der iværksat en omfattende, bygningsmæssig udvendig renovering af boligblokkene, der oprindeligt var opført af billige materialer og med uhensigtsmæssige tekniske konstruktioner af dårlig kvalitet.

Efter en større udvendig renovering fremstår facader og de integrerede legearealer varierede og venlige.

Sideløbende med dette indførtes en højere grad af beboermedbestemmelse og der blev fra kommunens side iværksat en række aktiviteter, hvilket gav beboerne mulighed for at deltage i planlægning og styring af de daglige, fælles funktioner.

Den omfattende renovering fandt sted omkring 1985 og var projekteret af tegnestuen Møllen. Antallet af boliger blev reduceret, så bebyggelsen i dag rummer 381 mellemstore og store boliger samt 280 mindre boliger med 1-2 rum.

Der er varieret udformede udendørs faciliteter på arealerne imellem blokkene samt en grønning, der støder på til et kommunalt, grønt område. Fællesarealerne imellem blokkene virker lyse og rummelige, bl.a. på grund af at bebyggelsen ikke overstiger fire etagers højde. Man fornemmer, at området ikke er en umiddelbar del af en by, men snarere af et villaområde, med de forholdsvis store friarealer.

Boligerne

Planløsningerne i de besøgte boliger var alle domineret af en stram funktionalisme, og uanset mulighederne for at foretage ændringer i planløsningen stod de fleste som oprindeligt opført. Kun i et enkelt tilfælde havde en beboer ændret i grundplanen.

Grundlæggende er rumtyperne ret ensartede i alle boligerne, men størrelserne på både rummene i den enkelte lejlighed og på selve lejlighederne er meget varierede, ligesom antallet af kvadratmeter pr. beboer er også stærkt varieret, idet det strækker sig fra én beboer på 104 m² bruttoareal og til fem beboere på 65 m² bruttoareal.

Sammenlagt skulle alle disse variationer i boligerne kunne udvise et bredere spekter af brugsvariationer.

Alle de besøgte boliger er tilfældigt udvalgt i bebyggelserne.

Vapnagård

Rimeligt velholdte og velproportionerede opgange fører til lejlighederne. Variationer i størrelse og i tilhørende uderum giver lejlighederne gode udnyttelsesmuligheder.

Tre lejligheder blev gennemgået: en oprindelig toværelses lejlighed, der nu er lagt sammen med nabolejligheden til en fireværelses lejlighed samt to lejligheder á tre værelser.

Akacieparken

Lejlighederne fremstår som meget standardiserede, men kunne være spejlvendte. Ingen af beboerne havde ændret noget indvendigt dog kendte et par stykker muligheden for det.

Fem lejligheder blev gennemgået: Fire lejligheder á tre værelser samt ét rækkehus i tre etager.

Egedalsvænge

Lejlighederne er af forskellig størrelse, og flere har en meget flot udsigt på grund af de store vinduespartier i stuen og på grund af beliggenheden i terrænet. En del af lejlighederne er meget store og meget eftertragtede. Opgangene til lejlighederne er snævre og ikke så imødekommende, og vedligeholdelsen er ikke optimal.

En lejlighed á fire værelser blev gennemgået.

Beboerne

Beboerne er udvalgt efter en række kriterier, der indbefatter etnicitet:

- Divergerende alder
- Divergerende familiestatus
- Indvandret fra et ikke-vestligt land
- Blandede køn
- Blandede personlige baggrunde. (kulturelt og socialt)

På dette grundlag valgtes fra Vapnagård i Helsingør:

- En ung familie med to drenge. Faderen fra Libanon og moderen fra Syrien.
- En midaldrende, single mand fra Kroatien.
- Et yngre ægtepar med to børn. Begge voksne fra Tyrkiet, fra samme egn.

Fra Akacieparken i Valby:

- En tyrkisk familie med tre store børn. Begge voksne fra Tyrkiet, fra to forskellige egne. Det ene af børnene er gift med en tyrkisk mand og flyttet hjemmefra.
- Et midaldrende ægtepar, begge oprindeligt fra Palæstina. To hjemmeboende børn.
- En ung, enlig mor fra Gambia, med to børn.
- En ung, enlig mor fra Marokko med tre børn.
- En yngre familie med tre børn. Begge voksne fra Irak.

Fra Egedalsvænge i Fredensborg Kommune:

- En ung libanesisk familie med to mindre børn.

Temaer

Under hvert af besøgene blev hvert enkelt rum i lejligheden registreret ét for ét sammen med informanten, der samtidig besvarede en række spørgsmål, hvorefter rummet og resten af lejligheden blev fotograferet under tilstedeværelse af informanten. Besøgene er beskrevet i to tematiske kapitler:

De enkelte rum

Særlige forhold i brugen af boligen.

De enkelte rum

- Køkken
- Opholdsstue
- Soverum
- Entré
- Badeværelse
- Boligens uderum

Særlige forhold i brugen af boligen

- Børnenes brug af boligen
- Forhold for gæster
- Forhold til husdyr
- Hobbyrum og fritidsaktiviteter i hjemmet

For begge temaers vedkommende forholder besvarelsene sig underordnet i relation til en beskrivelse af rummenes funktioner i hjemlandet, og om der er nogle brugsmæssige eller indretningsmæssige traditioner, der er fulgt med til Danmark.

De enkelte rum

Køkkenet

Et af de rum, der udviste de største divergenser i indretning blandt de besøgte familier, var køkkenet.

Flere af køkkenerne var fra den periode, hvor man endnu ikke havde udviklet et du-og-jeg-åbent samtalekøkken. Opfattelsen af det gode mellemklassekøkken var stadig præget af det funktionscentraliserede arbejdspladskøkken, der skulle kunne lukkes af fra den øvrige lejlighed. Det var husmoderens isolerede arbejdsplads, og ved spisebordet skulle man ikke blive konfronteret med gryder, madlugte og køkkenrod.

Alle familier med arabisk baggrund var meget tilfredse denne, lidt gammeldags køkkentype, fordi de foreskrevne regler om tilberedning af mad i den muslimske tro harmonerede med denne køkkentype, ifølge deres udsagn.

Som en irakisk mand fra fortalte: "Jeg synes det er bedst med et lukket køkken, og med en dør ind til køkkenet, der kan lukkes. Vi bor ofte sammen mange mennesker – eller flere generationer - i lejligheden, vi har næsten altid besøg af familie og venner. Vi har store familier. Det tager meget lang tid at tilberede vores mad og det er næsten altid kvinderne i familien, der laver den, og de hjælper hinanden. Så er det godt, at de kan lukke døren til al den snakken og grinen og råben ude fra køkkenet".

I de tilfælde, hvor familierne havde et åbent køkken med en tilknyttet lille spiseplads, var der også tilfredshed. Det var her børnene sad, hvis de læste lektier sammen med søskende eller skolekammerater. Men det var ikke her familierne ønskede at spise til aften i de fleste tilfælde. Det forgik i spiseafdelingen i stuen, for det var "mere afslappende" eller i opholdsstuens sofa-gruppe, hvis husmoderen accepterede det på trods af risiko for pletter i møblerne.

I et af hjemmene boede en enlig mor med to børn og en mand der ofte kom på besøg og opholdt sig i hjemmet. Han var også far til den yngste af børnene, men deltog aldrig i husholdningen eller madlavningen og brugte heller aldrig køkkenet til ophold. Resten af huset opholdt han sig i, ofte i en lille sofa der stod i umiddelbar tilknytning til køkkenet, dog uden for køkkenrummets grænser. Herfra kunne han følge med i, hvad der foregik, han kunne samtale med den, der tilberedte maden og samtidig markere sin afstand.

Kvinden havde et brændende ønske om at få et meget større køkkenrum, som der er tradition for i hendes hjemland. Der opholder alle sig, og der foregår mange forskellige ting ud over tilberedning af mad og spisning. Madlavningen tager også mange timer hver dag og kræver både tilrettelægning, gode indkøb, stort arbejde og masser af tid, forklarede hun. Hver dag købte hun råvarer ind og brugte lang tid på tilberedning.

I et andet hjem havde beboeren benyttet sig af muligheden for at ændre ruminddelingen i lejligheden. Han havde revet væggen mellem stue og køkken ned, så det lille køkken blev en del af opholdsstuen. Som single uden familie i Danmark havde han ikke brug for ret meget køkkenplads.

Køleskabe og vaskemaskiner var udskiftet i næsten alle boliger, enten ved bytning eller køb af nyt/brugt. Flere af beboerne havde to køleskabe, enten i køkkenet, eller placeret i et af lejlighedens øvrige rum eller på altanen. Dette fortæller, at madlavningen betyder meget og kræver en del råvarer, samt at mængden af maden er større end hos etniske danskere. Det hænger sandsynligvis også sammen med de hyppige gæstebesøg.

Madlavning var for mange af de adspurgte et krævende, anerkendt og respekteret arbejde uanset det helt overvejende var kvindernes pligt.

Ingen af indvandrerfamilierne satte en prestige-værdi på rummet hvad angik valg af køkkenelementer, køkkenmaskiner og materialer i øvrigt. Det vigtigste var selve madlavningen og de sociale kontakter, der opstod under tilberedningen, samt den fælles, afslappede spisning af veltilberedt mad.

Man kan sige, at der var en generel tilfredshed med de eksisterende køkkener, fordi informanterne generelt ikke fokuserede på udseendet, men på brugen af rummet. Muligheden for at lukke døren ind til lejlighedens øvrige rum, tillod dem, der arbejdede i køkkenet, at kunne samtale uden at forstyrre de andre i hjemmet.

Familiernes drømmekøkken var ikke et dyrt designerkøkken, men ønsket var mere plads til mindre køkkenmaskiner, der kræver bordplads, samt til opbevaring i skabe, fryser og køleskab, så man ikke behøvede at tage stuen til hjælp.

Opholdsstue

Opholdsstuen var samtlige familiers udprægede fællesrum. Det var samtidig der, hvor man modtog gæster. Rummene var indrettet forskelligt, men afspejlede de fleste steder en stærk tilknytning til hjemlandets traditioner.

Rummet hos alle interviewpersonerne var gennemgående gjort imødekomende med en magelig møblering, der som regel bestod af en stor sofa og et sofabord.

Hvis der var plads, var yderligere en mindre, topersoners sofa anbragt, så de to sofaer dannede et hjørne omkring sofabordet. Der kunne alternativt være suppleret med en eller to lænestole, ligeledes omkring sofabordet.

Brugen af sofaarrangementet var meget forskellig. Nogle familier brugte det jævnligt til også at spise i, f.eks. mens man så fjernsyn. I andre familier måtte man under ingen omstændigheder spise der, for ikke at sætte pletter i møblerne. Der skulle altid være rent og klar til gæster.

Flere af familierne havde et spisebord i opholdsstuen, hvor man spiste til daglig, og når man havde gæster.

En enkelt beboer havde flyttet sit spisebord ud på sin inddækkede altan, som blev en integreret del af opholdsrummet, idet han havde fjernet dørene mellem de to rum.

Dette rum var, ifølge ham selv, det mest benyttede sted i boligen, uanset det ikke var møbleret med store, behagelige siddemøbler, men med et spisebord og fire spisestuestole, så var det altid her, han sad, når der var besøgende.

Belysningen i opholdsstuen var indirekte og kom oftest fra en lampe, anbragt på et lavere bord i et hjørne ved sofaen.

I loftet hang som regel et større belysningsarmatur, ofte med glas og prismes.

I opholdsstuen kunne der evt. være en reol og en lille computerarbejdsplads, som oftest blev brugt af børnene, hvis der ikke er plads til den på deres værelser, eller hvis hele familien benyttede den.

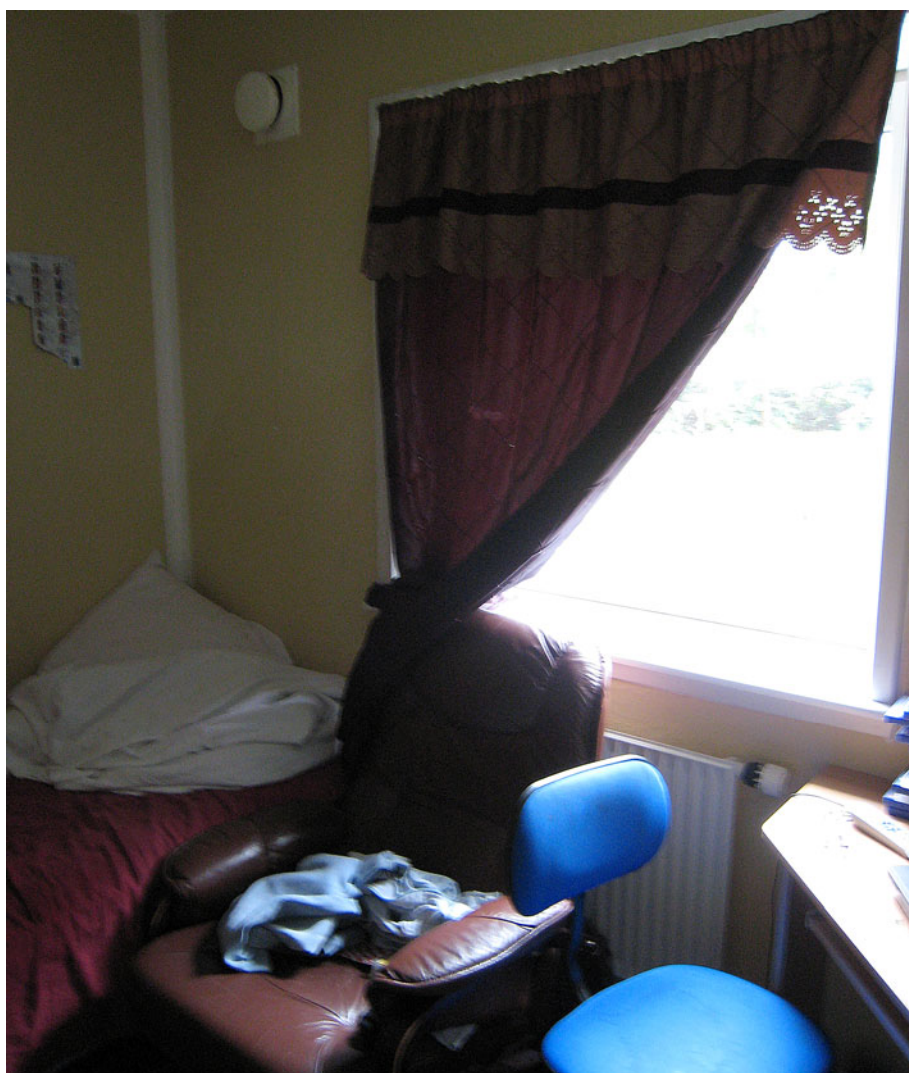
Men ingen af familierne havde indrettet et decideret lege hjørne i stuen til de mindre børn. De måtte gerne tage deres legetøj med ind i stuen, men det skulle ryddes væk igen, når de var færdige med at lege, og når der kom besøg.

I alle opholdsstuerne var gardinerne store og overdådige. Blandt familierne fra de arabiske lande var der en vis prestige i at have store, lysgennemskinnelige gardiner med masser af folder. De var trukket for hele dagen.

En kvinde havde mørkebrune, overdådige kunstbrokadegardiner, hellange og med masser af flæser. De hang overalt for vinduerne og blev næsten aldrig trukket fra. Der var intet ønske om at lade dagslys komme ind i rummene.

Disse gardiner havde en familie fået sendt herop fra Dubai, for, som moden i familien sagde: "Det er umuligt at købe flotte gardiner i Danmark. I mange arabiske lande er det tradition med store gardiner for vinduerne."

Gardinerne er i mange af lejlighedernes rum trukket for altid. Dels for at afskærme det skarpe dagslys, der ellers ville blege inventaret, dels for at udelukke indblik udefra. Måske en tradition, der er blevet direkte overført fra hjemlandet, måske uden tanke for, at der ikke er det samme stærke dagslys på vore breddegrader, og at der i Danmark heller ikke er tradition for, at det skal være umuligt at se ind i en lejlighed udefra.

Et ungt ægtepars opholdsstue var specielt gennemtænkt i indretningen af både manden og kvinden: rummet skulle være behageligt, afslappende og hensætte dem, der opholdt sig i det, i en paradisisk tilstand.

Det var deres drømmes rum, indrettet helt efter deres personlige smag og ikke efter nogen indretningsmode.

Væggene var malet i blide pastelfarver med en frise oppe ved loftet, og samtlige siddemøbler beklædt med stof i lys rosa pastelfarve. Sofabordet var hvidt, og rummets store vinduesparti var indrammet af gulvlange, gennemsigtige hvide, broderede gardiner.

Derudover havde familien indrettet det ene af de værelser, der oprindeligt var tænkt til børneværelse, til en meditationsstue, også her med bekvemme møbler. Rummet indeholdt et tv, men meningen med rummet var at gå derind og være alene med sig selv og sine tanker, f.eks. efter en lang arbejdsdag.

Det var et meget højt prioriteret rum for dem, vigtigere end at give et værelse til hvert af børnene.

Med undtagelse af én, brugte alle familierne opholdsstuen til at se tv i. Over for sofaarrangementet stod et mindre bord eller en reol med et tv.

Mange af familierne brugte det ikke så meget, for de havde ikke så meget tid eller var for trætte, når børnene var lagt i seng. Alligevel kørte de fleste tv'er det meste af dagen og gerne med hjemlandets programmer i en lind strøm. Både nyheder og underholdning.

Samtlige opholdsstuer var dekorerede med pyntegenstande og brugsting fra oprindelseslandet samt portrætter af familien, især af bedsteforældre fra hjemlandet.

Gennemgående var stilen ikke præget af modedesign, og malerier på væggene indgik ikke umiddelbart som en del af udsmykningen, bortset fra hos en kvinde i Akacieparken, der selv var kunstmaler.

Tanken om opholdsstuen som det fælles rum, der skulle være boligens hjerte og genskabe en stemning om det indre paradis, gav sig til udtryk i de mange små pynte- og nipsting, der var anbragt rundt omkring i rummet.

I de tilfælde, hvor familien havde en religiøs tilknytning, var det også fortrinsvis opholdsstuen, at der var ophængt hellige skrifter og bønner i indramning; bedekranse og ting, der symboliserede den religiøse tilknytning og respekt for det guddommelige.

En respekt, der ikke bare var en abstrakt respekt, men som gav sig udtryk i hverdagslivet, f.eks. gennem daglige bønner og ritualer, fremsagt og udført ved de hellige genstande i stuen.

De religiøse genstande var ikke så fremtrædende i det kroatisk, de to tyrkiske og det gambianske hjem, som i de libanesiske, iranske og irakiske.

Flere af de adspurgte i Akacieparken klagede over planløsningen i forbindelse med opholdsstuen.

Der var tre døre fra opholdsstuen til omkringliggende rum, hvorved stuen fik karakter af et gennemgangsrum med deraf følgende gener som uro og støj. Dørene, der førte til henholdsvis entré, børneværelse og soveværelse, vanskeliggjorde en optimal udnyttelse af rummet, så det f.eks. ikke kunne indrettes med f.eks. en ekstra arbejdsplads.

En tyrkisk far og en libanesisk far savnede det traditionelle madrasrum, som man altid havde i deres hjemlande. "... de (madrasrummene) er meget hyggelige med en lille grill. Man sidder mere samlet. Man laver lidt mad ved grillen, små specielle retter. Man rister brød. Man fortæller historier og fortæller om gamle dage" (mand fra Libanon).

Madrasrummet, fortalte han, er i de arabiske lande det traditionelle opholdsrum, når familien har gæster og familiebesøg. Madrasserne ligger langs væggene og direkte på gulvet. Man kan have to eller flere oven på hinanden og således også udvide huset med et par ekstra sovepladser.

Nogle store puder eller andre madrasser fungerer som ryglæn, ellers er indretningen helt enkel, nærmest spartansk. For nogle af de interviewede indvandrerfamilier var det et umoderne rum og dets funktion blev erstattet af den europæiske opholdsstue med sofa.

Moderne madrasrum har ryglæn, men mange af de unge syntes madrasserne var ubekvemme at sidde på og vanskelige at spise ved. Endvidere giver det mere prestige at have en europæisk sofablads, forklarede de.

Soveværelse

Uanset om lejlighedens voksne beboere var enlige eller par, blev alle soveværelserne brugt som oprindeligt planlagt. Alle sengene i deres soveværelser var dobbeltsenge, og det blev da også bekræftet i interviewene, at de hovedsageligt blev brugt til soverum for voksne, uanset lejlighedernes størrelser og antallet af beboere i øvrigt.

Der kunne dog godt stå en babyseng ved siden af dobbeltsengen.

Store garderobereskabe, skohylde og toilet- og sminkeborde fyldte resten af pladsen i rummet op. Store skabe, ekstra babysenge, kommoder med sko og store sminkeborde fik sammen med de store og mange puder og store, overdådige sengetæpper rummene til at fremstå ret kompakte, hvor det var svært at finde gulvplads.

Ingen af beboerne udtrykte specifikt ønske om et større soverum. Rummene gav indtryk af den kvindelige drøm om romantik og luksus. Møblerne var enten købt i hjemlandet eller købt brugt fra andre. Mange af møblerne var fremstillet i Italien i et design og en stil, som italienerne ikke selv køber, men er specielt fremstiller til eksport til de arabiske lande.

Entré

I de besøgte boliger stillede boligens beboere, gæster og andre besøgende altid skoene enten uden for hoveddøren eller inde i entreen, inden de gik ind i boligen. Det gjorde de dels af hygiejniske årsager, dels fordi man vil vise respekt for familien og hjemmet og dels af religiøse årsager.

I nogle tilfælde i Akacieparken blev altangangen uden for lejligheden brugt som en slags udvendig entre, til opbevaring af genstande, evt. en lille kommode og til at stille skoene fra sig, fordi der ikke var plads til dem i entreen indenfor. Det bidrog samtidig til at give hver enkelt families indgang en identitet.

I de indvendige trappeopgange blev der stillet enkelte sko uden for hoveddøren, men ellers blev opgangene ikke brugt som forlængelse af entrérum på samme måde som altangangene. Der var en stiltiende accept af, at det var et offentligt inderum, der ikke tilhørte nogen bestemte beboere. På Vapnagård var man endda meget bevidst om det fælles vedligeholdelsesansvar af det indvendige trapperum.

De fleste adspurgte kunne godt ønske sig noget mere plads i entreen for at dække deres behov for opbevaring.

I mange af lejlighedernes forholdsvis små entréer kunne man derfor altid finde sko af alle typer og størrelser uanset hvilket land, beboerne kom fra.

Hvis der var rum ovenover skabene blev dette også udnyttet og et forhæng trukket for, for at skjule den intense udnyttelse af hver kvadratcentimeter.

Badeværelse

De badeværelser, der tiltalte beboerne mest, var i de tilfælde, hvor toilettet var adskilt fra baderummet

På trods af de få kvadratmeter i de resterende lejligheds badeværelser, blev de i mange tilfælde udnyttet til flere forskellige funktioner ud over bade- og toiletbesøg, bl.a. til vaskesøjler og opbevaring og i et enkelt tilfælde barnevognsparkering.

Vaskemaskinen stod ofte klempt op ad brusepladsen med en uhensigtsmæssig afstand imellem en vådplads og en elektrisk drevet brugsgenstand.

I badeværelset var der også typisk en snavsetøjskurv og som regel et par væghængte skabe til toiletgrej, sminke og hårtørrer.

Samtlige familier med kun et badeværelse ønskede sig et ekstra, mindre badeværelse.

Især var det et stort problem i familier hvor begge forældre havde udearbejde og skolesøgende børn, og hvor hele familien skulle ud af døren på samme tid hver morgen. Det krævede omhyggelig planlægning, hvis alle skulle nå at komme på badeværelset, og hvis noget gik galt skabte det stress og uro for alle i familien og medførte en dårlig start på dagen for alle.

En enkelt tyrkisk familie udtrykte et ønske om et ekstra baderum, så familiens mænd og kvinder kunne få hver sit.

Man kan sige, at ønskerne om anvendelsesmuligheder af toilet og baderum hang mere sammen med familiens behov end med en kulturtradition fra hjemlandet.

Børnenes værelser

Børneværelserne i samtlige lejligheder var generelt små, og i en størrelse, der ville svare til et normalt standardbørneværelse, hvis det lå i f.eks. et parcelhusvarter.

I de fleste af børneværelserne boede der to søskende, også selv om der var plads i lejligheden til, at de kunne have hver sit værelse. Hos de tyrkiske familier måtte en broder og en søster godt sove i samme værelse, mens familier fra Libanon og Irak ikke lod søskende af forskelligt køn dele værelse.

Det var ikke umiddelbart noget problem, hos hverken børn eller forældre, at børnene ikke havde hvert sit værelse. Det ville først blive aktuelt, når børnene blev omkring 13 år.

Trods det tæt pakkede rum af store møbler som køjesenge, skabe og reoler, var der ingen af brugerne eller deres forældre, der udtrykte specifikt ønske om større rum eller flere værelser.

Til forskel fra møbleringen i mange af opholdsstuerne var mange af børneværelserne indrettet med moderne møbler og holdt i stærke farver.

Standardindretningen bestod af en seng langs hver sin side af væggen eller en køjeseng, et lille arbejdsbord og et eller flere skabe og reoler.

I samtlige familier var det sjældent, at en far kom ind i værelset. Moderen var ansvarlig for rengøring, men børnene ofte var ansvarlige for oprydningen.

Det var ofte sådan, at børnene opholdt sig mere i køkkenet, opholdsstuen eller udendørs end på deres værelser.

Boligens uderum

Samtlige boliger gav mulighed for at opholde sig udendørs, uden at det var nødvendigt at forlade boligen. De fleste havde en altan, der på Vapnagård var inddækket med skydevinduer af glas. Her havde en beboer flyttet spisepladsen hen og brugte således altanen hele året. I Akacieparkens rækkehus var der både en fransk altan og en lille gårdhave med udgang fra køkkenet.

De fleste af de adspurgte brugte altanen som et ekstra opholdsrum, når vejret tillod det, og ville ikke undvære den. Altanen var ét af favoritstederne at opholde sig i hjemmet.

Herudover blev altanen også brugt til tørring af tøj og som ekstra opbevaringsrum for ting, der ikke var plads til inden for i lejligheden, f.eks. et ekstra køleskab. Familiernes parabolantenne havde ligeledes plads på altanen.

Den omhu og pyntelighed, der var kendetegnet for mange af hjemmene inden døre, gav sig ikke til kende udendørs på altaner. Der var heller ikke blomsterkrukker eller altankasser.

En enkelt familie, bestående af en mor og to børn, havde en egentlig lille have tilknyttet boligen.

Et par ældre havemøbler stod i et hjørne, men ellers blev haven brugt til opbevaring af børnenes cykler og andet legetøj. Haven var forsømt, dels fordi moderen ikke kunne overkomme at passe den, dels var hun pr. tradition ikke indstillet på at arbejde i en have. Hun betragtede ikke den lille have som et væsentligt gode ved lejligheden eller som et attraktivt sted at opholde sig.

Særlige forhold i brugen af boligen

Børnenes brug af boligen

De væsentligste faktorer, der bestemte børnenes adfærd i boligerne, var antallet af børn i hjemmet, størrelsen på og udformningen af boligen, familiens sammensætning og vaner samt de traditioner, som familien havde med fra oprindelseslandet.

Generelt måtte børnene i samtlige adspurgte familier færdes overalt i hjemmet, der var ingen decideret forbudte zoner.

"Hjemme i Gambia betragter vi børn som en velsignelse, og de må være overalt i huset". (kvinde fra Gambia).

Ingen af de adspurgte gav direkte udtryk for, at der var et eller flere bestemte steder i lejligheden, hvor børnene altid legede, bortset fra lektielæsningen, der for det meste foregik i køkkenet.

"Mine børn, de laver lektier i køkken. Når de sidder alene og laver lektier, de sidder på deres egne værelser. Men når de laver lektier sammen med veninder, eller når min søn og min pige laver lektier sammen, de sidder i køkkenet". (kvinde fra Tyrkiet).

Der blev ikke fundet legekrøge i nogle af opholdsstuerne, ej heller indretninger til opbevaring af legetøj i stuen. Det vil sige at børnene godt måtte bruge rummet, men ikke sætte deres personlige og permanente præg.

Ved et af besøgene, arrangeret med kort varsel, blev legetøjet hurtigt samlet i en kasse, og stillet under sofabordet, indtil besøget var slut.

Ofte var den eneste indikator på, at det var et hjem med børn, rækken af familiefotos, der kunne være ophængt på en væg, eller stående på et skabsmøbel eller et hjørnebord.

Gæster i hjemmet

Interviewpersonerne havde ofte venner og familie på besøg og ofte med overnatninger. Der blev redt op i opholdsstuen eller i børnenes værelser. Drengene og pigerne sov ikke i samme rum ved besøg.

Dyner og tæpper lå aldrig så langt væk, og mange havde sofaer, der kunne laves om til én eller to sovepladser, hvis ikke til madrasslignende siddepladser i stuen.

Alle børn havde venner, der sov hos dem af og til. En kvinde lagde stor vægt på, at give børnene både rum til at være sig selv i og at have plads til overnattende gæster.

Hvis den ene af parterne havde sin gamle far eller mor i nærheden, foregik de fleste af familiesammenkomsterne hos ham eller hende, men ofte havde den yngre generation sine forældre i hjemlandet. Det betød, at den yngre generations hjem blev mødestedet for forældrebesøg og besøg af slægt og venner.

Hos den kroatiske single var gæstfriheden også stor, men besøgene havde en anden karakter. Det var gæsteophold over nogle timer, en eftermiddag eller en aften uden overnatning. De besøgende var heller ikke så meget familierelaterede, men naboer og venner, både af udenlandsk og dansk oprindelse. Man samlede oftest ved spisebordet, hvor traktementet kunne bestå af en kop kaffe eller en øl, mens man snakkede.

De andre familier serverede forskellige slags te, kaffe og et meget stort udvalg af kager, gerne nogle af hjemlandets specialiteter, når der var gæstebesøg.

Gæstfriheden var tydeligvis en del af den sociale adfærd og overnatningerne en selvfølge, når man var familiemæssigt relaterede. Og familiemæssigt relateret betragtede man også en gammel ven af huset eller i slægt langt ude, f.eks. en svigermors mosters datter, eller en mands fætters onkel. Definitionerne af familierelaterede gæster var således omfattende, og dermed indgår alle i et meget stort og varieret socialt netværk.

Husdyr

Uanset det var tilladt at holde husdyr i alle bebyggelserne, var der kun en af familierne, der havde et. En tyrkisk familie havde accepteret, at moderen havde en undulat i bur, som den aldrig blev lukket ud af. Om morgenen glædede hun sig over dens triller, og om sommeren kunne den stå ude på altanen i skyggen.

Det var ikke normalt for nogen af de interviewede familier at have et kæledyr inden døre i boligen, Tanken lå fjernt fra forældrene, men ikke så fjernt for børnene der kom i etniske danskeres hjem, hvor der var et kæledyr, og børnene havde så taget begrebet kæledyr til sig.

En mand fra Libanon fortalte, at i hans barndomshjem havde man ofte én eller flere hunde, men slet ikke som i Danmark. Hundene var opdraget til at holde vagt og kunne angribe mennesker, så man var bange for dem. De levede udendørs altid, og det var udelukket, at de kom ind i huset. De kunne også bruges som jagthunde, men alle hunde skulle være bidske.

Hobby og fritid i hjemmet

Det var almindeligt, at børn og voksne spillede spil sammen, snakkede sammen eller så tv sammen i opholdsstuen.

Derudover var den dominerende fritidsbeskæftigelse blandt de unge familier at sidde ved deres computer, der ofte havde sin egen lille plads i et hjørne af opholdsstuen.

Småreparationer og husflidsarbejde forekom sjældent. Kun i ét tilfælde, lå der værktøj fremme et bestemt sted i lejligheden og blev brugt jævnligt. Dels til at udføre nogle håndværksarbejder på boligens møbler, dels hjalp beboeren af og til sine venner og bekendte med lidt håndværks- og havearbejde.

Kreativ udfoldelse forekom ligeledes meget sjældent. Kun i et enkelt tilfælde blev opholdsstuen brugt til at male malerier og skrive digte. Kreativiteten var ikke alene styret af trangen til kunstnerisk udfoldelse, men også af trangen til at bearbejde sit eget og families meget traumatiske liv, inden de som flygtninge kom til Danmark.

Sammenfatning

For at få en så bred forståelse som muligt af indvandrerfamiliernes boligbrug, skulle de interviewede personer dække flest mulige variationer inden for det etniske tilhørsforhold, den kulturelle baggrund og den familiemæssige situation. Omdrejningspunktet for alle interviews var beboernes faktiske brug af deres bolig og de eventuelle problemer, det medførte for dem i dagligdagen.

For alle de adspurgtes familiers vedkommende betragtede de deres hjem som en værdifuld ramme om familiens liv, og det skulle derfor behandles med respekt af alle beboerne, både børn og voksne.

Overordnet set udtrykte de adspurgte en tilfredshed med deres lejligheder. Mange fandt standard, udstyr og indretning tilfredsstillende, og de udtrykte at have personlige forhold til både bebyggelsen generelt og til deres eget hjem.

Indretning af boligen

Fra 2005 blev der lovmæssigt åbnet for, at lejere af almennyttige boliger i vid udstrækning selv kan bestemme ruminddelingen i deres boliger. Samtidig blev der åbnet for lånemuligheder til ombygning, hvor udgifterne til afdrag og forrentning bliver lagt oven i huslejen i op til 20 år.

En stor del af indvandrerfamilierne er på overførselsindkomst, hvorfor det kun er de færreste, der har økonomi til at optage et ombygningslån. Med kun en enkelt undtagelse, var der da heller ingen, der havde ændret på boligen med eller uden ombygningslån. I det ene tilfælde havde beboeren revet nogle vægge ned og flyttet funktioner i lejligheden.

Opholdstuen hos deltagerne i undersøgelsen var, som hos etniske danskere, den private boligs offentlige rum, som signalerer en umiddelbar imødekommenhed og åbenhed. Det var i opholdstuen, at oprindelseslandets fjerne kultur slog mest igennem. Det manifesterede sig i valget af møbler, pyntegenstande og brugsting.

Sådan var det ikke i boligens øvrige rum, hvor især børneværelserne lignede etniske danske børneværelser med moderne danske møbler. Som mindre delte børnene i mange tilfælde værelse, selv om der var plads til, at de kunne have hvert sit.

Indvandrerfamiliernes altaner skilte sig ud ved langt fra at være så ordentlige og pyntelige som de indendørs rum. Ud over lidt møbler blev pladsen mest brugt til opbevaring, tøjtørring, og dér hvor parabolantennen kunne sættes fast. Blomsterkrukker og altankasser så man ikke. Men familierne var meget glade for at opholde sig derude i godt vejr.

Gruppen af informanter repræsenterede mange forskellige lande og etniske kulturer, og er således ikke en homogent sammensat gruppe. Desuden må man gå ud fra, at mange befinder sig i en stadig integrationsproces, der i større eller mindre grad er præget af ønsket om at vende tilbage til hjemlandet eller at holde fast i dets traditioner.

Der fremkom meget få direkte klager over boligerne. Et par af de interviewede havde nogle ønsker om ændringer, f.eks. til antallet og størrelsen af baderummet, adskillelse af bad og toilet og en større entré, så det daglige familieliv kunne fungere bedre. Der var også to tilfælde, hvor mændene sav-

nede et såkaldt madrasrum, hvor man samles, snakker, ryger vandpipe og spiser.

Men de færreste havde et formuleret, kritisk forhold til hverken indretning, funktioner eller størrelser. Ingen af de adspurgte udtrykte boligen i deres nye land som en direkte årsag til problemer.

Hjemlandets boligtraditioner

Generelt kan man sige, at den type boliger, som Danmark stiller til rådighed, for i hvert tilfælde den del af indvandrerne der kommer fra de arabisk talende lande, er vidt forskellige fra deres traditionelle bolig i hjemlandet. Sammenholdt med bygningsstrukturen i deres hjemlande, giver lejlighederne ikke de samme udfoldelsesmuligheder for familieliv, hvilket kan betyde, at værdifulde sociale netværk og kontakter går tabt.

De interviewede tyrkiske familier havde flere brugsmønstre, der tydeligt var en blanding af europæiske og arabiske, men mest europæisk. Endvidere er boligbrugen heller ikke ens hos alle muslimske familier. Udbredelsen af den muslimske tro fra de arabiske lande til f.eks. det afrikanske kontinent, har medført en brug af den muslimsk-afrikanske familiebolig, der nok er tilført nogle muslimske skikke, men på mange måder alligevel adskiller sig væsentligt med særligt afrikansk præg.

Litteratur

- Børresen, S. og Schytte, B. (2008). *Unges udeliv i multietniske boligområder*. (SBI 2008:10). Statens Byggeforskningsinstitut. Hørsholm
- Nielsen, R. D. (2000). *Her ska æ aldri fløtt fra: Fysiske og sociale aspekter ved barns "gode hus"*. Barn, (3-4).
- Westman, B. & Suenson, P. (1983). Børn, børnetegninger, boligmiljø. *Nyhedsbrev om småbørnsforskning*, (4), 5-14.
- Özüekren, A. S. (1992). *Turkish immigrant housing in Sweden: An evaluation of housing conditions in a Stockholm suburb* (Research report SB, 47). Gävle: National Swedish Institute for Building.

Yderligere litteratur

- Perkins, H, C, Thorns, D. C. (2000). Housing, lifestyle and Social interaction. Paper præsenteret på ENHR, Gävle
- Dursun, G. Saglamer, P., 2003. My bedroom, My world. London 2003
- Carreiro de Franca, F., & Borges de Holanda, R. (2003). My bedroom, my world: Domestic space between modernity and tradition. In *Proceedings 4th International Space Syntax Symposium, London, 17-19 June 2003*. London.
- Dursun, P., & Saglamer, G. (2003). Spatial analysis of different home environments in the city of Trabzon, Turkey. In *Proceedings 4th International Space Syntax Symposium, London, 17-19 June 2003*. London.
- Alfredsson, B., & Cars, G. (1997). *Förvalta Rosengård: Förnyelse och integration i praktiken* (Rapport nr. 69 fra SABO utveckling). Stockholm. SABO.
- Berefelt, G. (Ed.) (1998). *Barnens rum*. Stockholm: Stockholms Universitet, Centrum för barnkulturforskning.
- Børresen, S. (2000). *Fra Anatolien til Albertslund: En undersøgelse af indvandreres bosætning og boligønsker*. Hørsholm: Byforum.
- Børresen, S. (2002). *Boligmæssig segregering: Hvad er årsagen til at flygtninge og indvandrere bor koncentreret i de belastede boligområder?* (AMID working paper series, 14). Aalborg: Akademiet for Migrationsstudier i Danmark.
- Christensen, P., & James, A. (Eds.) (2001). *Research with children: Perspectives and practices*. London: Routledge/Falmer Press.
- Eid, Y., & Shehayeb, D. (2004). Determinants of activity patterns in Egyptian homes: A space syntax analysis of use. In *The ENHR International Housing Conference, Cambridge, UK, 2-6 July 2004*. Cambridge.
- Erman, T. (2001). The politics of squatter studies in Turkey: The changing representation of rural migrants in the academic discourse. *Urban Studies*, 38, (7), 983-1002.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. (1996). *Feltmetodikk* (2nd ed.) Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Hanson, J. (1998). *Decoding homes and houses*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Hornyånsky Dalholm, E. (1998). *Att forma sitt rum: Fullskalemodellering i partipartoriska designprocesser*. Lund: Lunds Tekniska Högskola.
- James, A., & Prout, A. (Eds.) (1997). *Constructing and reconstructing childhood: Contemporary issues in the sociological study of childhood*. London: Falmer Press.
- Just Jeppesen, K. (1994). *Etniske minoriteter i boligområder* (Socialforskningsinstituttets pjece, 41). København: Socialforskningsinstituttet.
- Kent, S. (Ed.) (1990). *Domestic architecture and use of space*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Monteiro, C.G. (1997). Activity analyses in houses of Recife, Brazil. In: *Proceedings of Space Syntax First International Symposium, April 1997*. London.
- Nielsen, R. D. (2000). Children in the houses: Preliminary results from a study with girls and boys. In *The ENHR 2000 Conference in Gävle June 26th – 30th 2000*. Gävle.
- Petersen, Sten Estvad (2005) *Drømmen om Paradiset. Islamisk havekultur*. Gyldendal. Nordisk Forlag.
- Poulsen, P., & Møller, L. (2000). *Forstå andre: Belysning af de særlige opgaver, ansatte i almene boligorganisationer står overfor i deres daglige arbejde i flerkulturelle boligområder*. København: Center for Tværkulturelt Boligarbejde, & og Boligselskabet AKB.
- Rapport, A. (1990). Systems of activities and systems of settings. In S. Kent, *Domestic architecture and use of space* (pp. 9-20). Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Rasmussen, L., & Børresen, S. (1993). *Hvad er på spil i det "samspilsramte": Om sociale problemer og integration af flygtninge og indvandrere i dele af det almennyttige boligbyggeri*. København: Dansk Flygtningehjælp.
- Rasmussen, Sten Ejler. (1989) *Om at opleve arkitektur*. G.E.C. Gads Forlag.
- Riis, O. (2005). *Samfundsvidenskab i praksis*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Seamon, D., & Mugerauer, R. (1985). *Dwelling, place and environment: Towards a phenomenology of person and world*. Dordrecht: Nijhoff.
- Solberg, A., & Danielsen, K. (1988). *Dagligliv i familier med store barn* (NIBR-rapport 1988:22). Oslo: Norsk Institut for By- og Regionsforskning.
- Suenson P., & Westman B. (1984) Arkitektur-antropologiforskning: Objekt, mål og metode. *Arkitekten*, 86(6), 114-119.
- Vacher, M. (2008). Hjemmet – kulmination af en tilegnende praksis. In H. Kristensen (red.), *Bolig og velfærd: Udvalgte artikler og papers fra Center for Bolig og Velfærd 2005-2007* (pp. 23-42). København: Center for Bolig og Velfærd.
- van Vliet, W. (Ed.) (1998). *The encyclopaedia of housing*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Westman, B. & Suenson, P. (red.) (1983). *Boligens funktioner: Fra en arkitektur-antropologisk synsvinkel*. Kunstakademiets Arkitektskole: Laboratoriet for Boligbyggeri.
- Wood, D., & Beck, R. J. (1994): *Home rules*. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.
- Özüekren, A. S. & van Kempen, R. (1997). *Turks in European cities: Housing and urban segregation*. Utrecht University: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations.

Når man taler om integration af indvandrere og flygtninge, må man også se på de muligheder, indvandrerfamilierne har for at indrette og anvende deres hjem i danske boliger, der er tegnet og udformet ud fra danske forestillinger om et typisk familieliv. Gennem mange fotos og få ord, viser rapporten, hvordan ni familier, der kommer fra forskellige fremmede kulturer, har indrettet sig. Rapporten giver dermed indblik i en verden, der findes mange steder i Danmark, men som er ukendt for mange af os.

I de ni besøgte familier kommer de voksne fra Gambia, Marokko, Tyrkiet, Irak, Palæstina, Kroatien, Syrien og Libanon, og alle boliger ligger i store almene boligområder.

1. udgave, 2009

ISBN 978-87-563-1385-8